

RADOVI CENTRA ZA HISTORIJSKA ISTRAŽIVANJA U ROVINJU

(Vol. 14, 15. i 16)

God. 1970. izašao je prvi svezak edicije *Atti Centra za historijska istraživanja* (Centro di ricerche storiche Središće za zgodovinska raziskovanja) koji je u Rovinju osnovala Talijanska unija za Istru i Rijeku (Unione degli italiani dell'Istria e di Fiume) za proučavanje povijesti istarskih Talijana. Budući da je ta povijest neodvojiva od povijesti istarskih Hrvata i Slovenaca, institucija se javlja pod trojezičnim nazivom i objavljuje radove koji su značajni za prošlost svih triju naroda na ovom etnički miješanom području.

Godišnjak *Atti*, rovinjski Centar izdaje uz financijsku i organizacijsku pomoć Narodnoga sveučilišta u Trstu (Università Popolare di Trieste), a i tiska se u Italiji (najprije, prvih šest, u Trstu, a od sv. 7. u Padovi). Uredništvo je uspjelo okupiti znatan broj suradnika, u Istri, Rijeci, Trstu, Padovi, Zagrebu, Zadru i drugim dijelovima Italije, Slovenije i Hrvatske, koji se bave proučavanjem sjevernojadranske problematike do konca XIX stoljeća. Radovi su tiskani na talijanskom jeziku (izvorno i u prijevodu), dok su na kraju edicije sažeci na hrvatskom ili srpskom i slovenskom jeziku.

Iako *Atti* izlaze već više od 15 godina, na stranicama *Radova IHP* još nije prikazan nijedan svezak. Zainteresirane čitatelje valja uputiti na instruktivni indeks koji je u 10. svesku objavio Antonio Miculian (*Indice delle annate: 1970—1980, 437—452*).

Atti, vol 14 (Trieste-Rovigno, 1983—84) objavljuju rad Vesne Jurkić-Girardi, Kontinuitet ilirskih kultura u rimsko doba na području Istre (7—25). U okvirima svojih arheoloških istraživanja autorica se ovom prilikom zadržala na epigrafskim spomenicima posvećenim bogovima rimskog Panteona, ali i ilirskim kultovima slavljenim u Istri. V. Jurkić-Girardi navodi čitav niz tih kultura, te naglašava dominantnu ulogu božica u duhovnome životu Ilira. To se nastavlja i u kasnijim stoljećima, te se proteže i u doba rimske dominacije u Istri.

Branko Marušić, prikazuje u članku Sutton antike na istočnim granicama puljskog agera (25—55) rezultate arheoloških istraživanja na Barbanštini, odnosno njezinim nalazištima Rogatica i Friškovica.

Anamari Petranović — Anneliese Margetić analiziraju tzv. Rižanski placit iz god. 804 (55—77), jedan od najvažnijih dokumenata srednjovjekovne istarske povijesti, koji je značajan i za bizantsku povijest, te franački feudalizam u Italiji. Uz latinski tekst objavljuju se talijanski prijevod te faksimili stranica po kojima je izrađena nova transliteracija. Radi se o Codexu Trevisanus, jednom od sačuvanih prijepisa dokumenta o Rižanskom placitu koji se čuva u Državnom arhivu u Veneciji.

Lujo Margetić (Srednjovjekovno hrvatsko pravo: Stvarna prava — drugi dio 77—153) analizira pravne ustanove što se odnose na stvarna prava u Dalmaciji, užoj Hrvatskoj, te Slavoniji. Izlaže podatke prema statutima, urbarima i drugim ispravama. Proučava i temeljne značajke posjeda, a osvrće se i na agrarne odnose.

Ivan Pederin objavljuje Katastar šuma Istre iz 1541. godine (153—171), najstariji dokument te vrste kod nas, sastavljen 1541. po naredbi upravitelja drvnog fonda i šuma. Sadrži točan popis šuma u Istri i na kvarnerskim otocima.

Antonio Miculian objavljuje peti nastavak svojih istraživanja o protestantskoj reformi u Istri na temelju nove građe državnih arhiva u Veneciji i Udinama, te novije literature u Italiji. U prilogu Pier Paolo Vergerio, Giovanni Battista Goineo i krivovjerne zajednice u Kopru u 16. stoljeću (171—185). Autor govori o djelatnosti najznačajnijih predstavnika protestantskog pokreta u koparskoj biskupiji. Upozorava i na ulogu heretičkih zajednica u Kopru i Piranu u 16. stoljeću.

Marino Budicin piše o Katastiku poreza, desetina i zakupnina za zemljište u Vrsaru iz 1668. god. (186—209), popisu poreza i davanja koje su stanovnici Vrsara i njegovog okruga plaćali porečkoj biskupiji.

Daniela Milotti analizira kodeks »Bergamina delle Ville del Carso« iz 15—17. st. (209—235). s popisom »bergamine«, posebnih obveza i davanja stanovnika sela na Krasu i u kaštelima Bužeštine Roču, Humu, Draguču, Sovinjaku i Vrhu.

Darinko Munić piše o Liberu Iurium Episcopialium — neobjavljenom izvoru iz prošlosti Poreča (235—245). Taj kodeks čuva se u Arhivu Biskupskog ordijarijata u Poreču, a transkribirao ga je i transliterirao pokojni paleograf, priređivač građe i pravni historičar Mirko Zjačić. Prilog donosi podatke o Zjačiću i analizira rukopis. Upozorava na osnovne značajke toga neobjavljenog kodeksa, dosad korištenog samo djelomično u historiografiji. Zadaća je Munićeva priloga da potakne ne samo istraživanje te zbirke rukopisa već i njezino parcijalno ili integralno publiciranje.

Miroslav Bertoša objavljuje Fragment jednog samosvjedočanstva (Pietro Stancovich — Petar Stanković god. 1850: sâm o sebi) (245—251). Riječ je o pismu istarskog polihistora iz 18—19. st., barbanskog kanonika Stankovića/Stancovicha (iz god. 1850.) upućenom uglednome mletačkom inženjeru Giovanniju Casoniju. Stanković/Stancovich predstavlja primjer prelaska u talijanski kulturni krug jednog hrvatskog doseljenika u Istru.

Giovanni Radosi upozorava na Grbove upravitelja i uglednih ljudi iz Buja (277—307). Rad je popraćen izvanredno uspješnim crtežima grbova koje je načinio rovinjski arhitekt Riccardo Paliaga.

Robert Matijašić piše o Povijesnoj toponomastici antičkog puljskog agera Bernarda Schiavuzzija (307—345). Liječnik, povjesničar i arheolog Schiavuzzi proučavao je i srednjovjekovnu građu o puljskom području ispisujući podatke o toponimiji. Uz puljske toponime u popis su uvršteni i oni s agera kaštela Dvigrad, te hagiografski toponimi sa svecima-zaštitnicima crkava/crkvica po seoskom području i samostana.

Nelida Milani-Kruljac izlaže Fonologiju riječkog dijelekt (345—377) na temelju rasprave *Márie Bató, A Fiumei Nyelvjárás: Bevezetés és Hangtörténet — Il Dialetto di Fiume: Introduzione e Fonologia* (Budapest 1933), te fonetike današnjeg riječkog dijalekta.

Libero Benussi prikazao je »Arie da nuoto« (377—381), note i notni tekst s komentaram dviju verzija »noćnih arija« u izvođenju suvremenika.

Atti, vol 15, 1984—85. na početku imaju prilog koji su Giulio Cervani i Cinzio Volante posvetili uspomeni Giuseppea Rossija Sabatinija (1911—1982) (7—15), pokojnog tršćanskog historičara, predsjednika Narodnog sveučilišta u Trstu i suradnika *Atti*, koji se bavio tršćansko-istarskim temama. Njegov posljednji rad je studiozan predgovor Koblerovom djelu *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, što ju je u pretisku izdao Centro /Centar u Rovinju.

Branko Marušić piše o ranosrednjovjekovnoj nekropoli u Vrhu kod Brkača (15—49). Brkač je lokalitet pokraj Motovuna gdje su god. 1962. iskopana 24 kosturna groba. Autor zaključuje da su se u nekropoli na Vrhu pokapali stanovnici romansko-slavenske pripadnosti.

Lujo Margetić objašnjava o »Zemaljskom miru« između Istrana i markgrofa W. (49—61). tj. o odredbama o progonu ubojica, Datacija dokumenta je sporna, a stavljena je između god. 1060. i 1217. Pravne norme koje dokument sadrži pravilno se uklapaju u razvoj franačko-langobardskog i tršćanskog prava.

Antonio Miculian u svojem šestom osvrtu na tendencije protestantske reforme u Istri iznosi podatke o novigradskoj biskupiji u 16. stoljeću (61—109). Istra je od starine bila podijeljena na šest biskupija koje su se, osim pićanske, prostirale i po mletačkom i po austrijskom dijelu poluotoka bez obzira na političku granicu. U doba kojim se bavi Miculian novigradska je dijeceza obuhvaćala 14 župa i, uz spomenutu pićansku, bila najmanja istarska biskupija. Na osnovi dvaju procesa autor je utvrdio postojanje nekih elemenata heretičkog pokreta.

Marino Budicin objavljuje »Governo civile e criminale — Ius regale-economia« Vrsara 1778—1783: *Regesta* (109—153). Dokumenti su iz fonda: *Deputati ed aggiunti alla provision del danaro pubblico* Državnog arhiva u Veneciji. i predstavljaju vrijednu građu za proučavanje društveno-ekonomske historije crkveno-feudalne grofovije Vrsar kojom su upravljali porečki biskupi.

Fulvio Colombo — Renzo Arcan objavljuju prilog Pietro Kandler i nastanak *Saggio di bibliografia istriana* (153—173). Riječ je o komentaru P. Kandlera na primjerku Combijeve knjige *Saggio di bibliografia istriana* koji se čuva u Biblioteca Civica u Trstu.

Tereza Ganza-Aras piše o odnosima hrvatske politike u Dalmaciji prema Talijanima u doba akutne krize austro-ugarskog dualizma početkom 20. st. (173—199). To je jedan od rijetkih tekstova u *Atti*-ma koji se ne bavi sjeverojadranskom problematikom, ali se uklapa u koncepciju Uredništva jer obrađuje odnos hrvatske politike prema Talijanima u Dalmaciji god. 1903 do 1905. u vezi s politikom »Novog kursa«.

Carla Colli objavljuje i komentira članak Antonia Facchinettija »Degli Slavi istriani« (O istarskim Slavenima) (199—235) iz god. 1847. u Kandlerovom listu *L'Istria*. A. Facchinetti bio je župnik u selu Savičenti, dobro je poznao čakavski dijalekt istarskih Hrvata i s velikim simpatijama opisao običaje, nošnju i svakodnevne navike hrvatskih seljaka u selima oko župe u kojoj je službovao. Autorica se osvrće na Facchinettija i njegova stajališta uspoređujući ih s drugim spisima talijanskih političkih i kulturnih radnika toga doba, u prvome redu onim Carla De Franceschija. Carli Colli, međutim, nije poznato da je Facchinettijev članak bio odmah preveden na hrvatski jezik i da je izlazio u devet nastavaka u zagrebačkoj Danici Horvatskoj, Slavonskoj i Dalmatinskoj (god. 13, br. 27, 3. srpnja — br. 36, 4. rujna 1847).

Antonio Pauletich upozorava na Trideset četiri pomorska zavjetna dara crkve Majke Božje od Milosti u Rovinju (235—279). Zavjetni darovi (»ex voto«) potječu iz prve polovice 18. st., a svjedoče o pomorskim tradicijama rovinjskih porodica. Tu je iznijet i kratki historijat rovinjskog pomorstva.

Giovanni Radossi se još jednom javlja s opisom grbova rektora i uglednih obitelji iz mletačkog doba, ovaj put za gradić Oprtalj u Bujštini (str. 279—311). Vremenski pripadaju 17. i 18. st., a većinom kraju mletačke uprave. Autor naglašava da je Oprtalj jedno od rijetkih manjih mjesta u unutrašnjosti Istre u kojem su živjele tolike istaknute porodice.

Antonio Pellizzer objavio je pomorsku terminologiju Rovinja u Istri (311—384). Autor je ažurirao svoj popis koji je prije više godina, na poticaj (sada već pokojnog) prof. Mirka Deanovića sastavio za Jezični mediteranski atlas. Terminologija sadrži i riječi iz pomorskog nazivlja drugih istarskih mjesta, pa otvara mogućnost komparacije. Pellizzer je objavio i protumačio gotovo 700 talijanskih lokalnih/dijalektalnih naziva vezanih uz more i pomorstvo.

Atti, vol. 16, 1985—86. započinju prilogom Giulia Cervanija, Bernardo Benussi historičar Istre (5—19). Članak je posvećen 140. obljetnici rođenja toga poznatog istarskog talijanskog historičara druge polovice 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća (rodio se god. 1846. u Rovinju, a umro u Trstu 1929). Donoseći njegovu biografiju autor se osvrće i na društveno-političke i kulturne prilike Benussijeva doba. Nacionalni hrvatsko-talijanski sukob uvjetovao je mnoga Benussijeva historiografska stajališta. Bio je kritički historičar i sljedbenik bečke historiografske škole a u nacionalnom je smislu pripadao svijetu talijanskoga građanskog društva u Istri i Trstu.

Vesna Jurkić-Girardi objavljuje Prilog historiji Poreča i okolice od prapovijesti do srednjega vijeka (19—33). Istarski je poluotok bio naseljen vjerojatno već u tijeku neolita. Lučica grčkog Parentiona postojala je već u predilirskom periodu. Sudeći po arheološkim nalazima na području Poreča živjelo je oko 7.000 ljudi. U rimsko doba stanovnici Poreča zvali su se Parentini. Njihov je grad na rang municipija podigao Cezar (ili August), a u 1. st. n. e. Kaligula je osnovao koloniju Iulia Parentium. Na područjima izvan grada provedena je parcelacija i centurijacija agera. O ekonomsko-društvenom, a i municipalnom razvoju govore mnogobrojni arheološki spomenici, koji osvjetljavaju i upozoravaju na visok stupanj antičke kulture na tlu Poreča i njegova agera. Porečka kršćanska općina tijekom 3. st. postaje značajan činitelj u društvenom i vjerskom životu grada. U 6. st. u Istru se

počinju doseljavati Slaveni. Kasnije Poreč pada pod vlast Langobarda, a zatim, god. 788, Franaka. U 11. st. veliki značaj imao je posjed porečke biskupije koji se protezao od Mirne do Limske drage, te od mora do Pazina. Iako je Poreč, kao i čitav obalni pojas Istre, još u 10. st. ušao u krug utjecaja Venecije, ona ga je potčinila svojoj vlasti tek god. 1267.

Giuseppe Cuscito piše o jednom problemu istarske hagiografije: Sv. Mauro (33—63). Najnoviji antropološki pregled kostiju sv. Maura i Eleuterija omogućio je i novi pristup historijsko-hagiografskom problemu porečkih mučenika. Putem postojećih svjedočanstva autor raspravlja o identitetu sveca, širenju i deformaciji kulta, te o pitanju prijenosa relikvija iz groblja u biskupsku baziliku.

Cleto Corrain upozorava na Osteološko rekognosciranje autentičnosti ostataka svetih Maura i Eleuterija (63—71) izvršeno god. 1982. na relikvijama vraćenim u Poreč god. 1934 (vidi prethodni članak G. Cuscita).

Branko Marušić u svojoj radnji *Miscellanea archeologica parentina mediae aetatis* (71—95) objavljuje najnovije rezultate arheoloških istraživanja na tri ranosrednjovjekovna nalazišta iz okolice Poreča: Polačine kod Ferencaca, grobni nalaz iz »Starog groblja« kod Medvedića, te arhitektonski kompleks u Kloštru nad Limskom dragom.

Posthumno je objavljen rad Ante Šonje, Podni mozaici starokršćanskih bazilika u Poreštini i njihov odnos prema ostalim mozaicima na obalama Jadrana (95—165). Riječ je o podnim mozaicima blagovaonice jedne antičke kuće iz 3. st., prve bazilike iz 4. st., predefrazijevske iz 5. st., te Eufrazijeve iz 6. st. U prvome dijelu teksta autor opisuje te podne mozaike a u drugom ih uspoređuje s podnim mozaicima iz ostalih krajeva na istočnojadranskoj (djelomično i zapadnojadranskoj) obali.

Mladi muzikolog Ennio Stipčević predstavlja na stranicama *Atti* zanimljivu ličnost iz povijesti istarske glazbe. U dobro dokumentiranom prilogu, Francesco Sponga-Usper — venecijanski skladatelj iz Istre: Uvodna razmatranja (165—233) autor iznosi podatke o životu i radu toga glazbenika s konca 16. i početka 17. stoljeća. Ističe da njegov glazbeni opus spada u najzanimljivije u Veneciji Seicenta.

Antonio Miculian u svom prilogu *Protestantska reforma u Istri (VII): Tridentinska reforma u porečkoj biskupiji* (233—263) najprije upozorava na značaj župa koje su se u tijeku 16. st. nalazile u sastavu porečke dijeceze, a protezale su se ne samo na mletačkom već i na austrijskom dijelu Istre. Najznačajniji za temu su Miculianovi zaključci da je u porečkoj biskupiji bilo malo procesa protiv protestanata — tek devet, od kojih su četiri održana god. 1548—49, a ostalih pet u 17. st. Samo sa jedan proces odnosi na grad Poreč (istraga protiv župnika Giacoma Morosinija).

Miroslav Bertosa u svom »Podanici teške naravi«: *Razbojništvo u Poreštini u 17. i prvim decenijama 18. stoljeća* (263—303) upotrebljava vrela Državnog arhiva u Veneciji. Nastoji pokazati kako je razbojništvo imalo duboke socijalne korijene i kako se širilo u svim strukturama stanovništva Istre od 16. do konca 18. st. Prognanici (»banditi«), zlikovci i lupeži bili su produkt kompleksnih društveno-političkih i ekonomsko-populacijskih kriza koje su tada šibale Istru. Borba protiv razbojništva bila je uglavnom bezus-

pješna, a njezino teritorijalno uporište nalazilo se u južnoj i zapadnoj Istri (u prvome redu u Poreštini). Rad je dio veće studije.

Prilog Marina B u d i c i n a, »Governo civile e criminale — Ius regale — economia« Vrsara (1778—1783) (303—345) drugi je nastavak građe iz Državnog arhiva u Veneciji. To su ispisi, prepričani i sažeti dijelovi regesta dokumenata koji se odnose na »civilnu i kaznenu upravu«, na pravne, administrativne i političke probleme društvenoga života u Vrsaru tijekom druge polovice 18. st. Tekst sadrži i crtež plana gradske palače Vrsara, te tablice s popisom stanovništva iz god. 1770. Navedeni su i prihodi porečkih biskupa od 1768. do 1777.

Zbirka što je opisuje Giovanni R a d o s s i pod naslovom: Grbovi rektora i uglednih obitelji Poreča (345—420), odnosi se na grbove koji su ostali na postavljenim mjestima u Poreču za razliku od većine istarskih mjesta gdje su grbovi premiještavani. Uz grbove, nacrtane i ovaj put sigurnom rukom arhitekta Paliage, Radossi navodi podatke o mletačkim podestatima, a ponekad i kraće biografije.

Edicija *Atti* rovinjskog Centra/Centro/Središće zbog bogata sadržaja, redovitog izlaženja i okupljanja niza značajnih stručnjaka postala je nezabilaznom za sve koji se bave proučavanjem povijesti Istre od prahistorije do konca 19. stoljeća.

Slaven Bertoša

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 20

ZAGREB

1987.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 20

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANTIC dr. LJUBOMIR, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet, Zagreb

BRANDT dr. MIROSLAV, ul. Socijalističke revolucije 73, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

IVELJIĆ ISKRA, Ilica 165, Zagreb

JANEKOVIĆ-RÖMER ZDENKA, Filozofski fakultet, Zagreb

JURIŠIĆ IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje migracija, Trnjanska bb, Zagreb

LOVRENOVIĆ mr. DUBRAVKO, Račkog 1, Filozofski fakultet, Sarajevo

MIJATOVIĆ ANĐELKO, P. Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb

OČAK dr. IVAN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest, Krčka 1

PARNICA ROBERT, student Filozofski fakultet, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Filozofski fakultet — Zavod za hrvatsku povijest,
Krčka 1, Zagreb

PERIĆ dr. IVO, Istraživački centar JAZU, Lapadska obala 6, Dubrovnik

ROKSANDIĆ mr. DRAGO, Filozofski fakultet, Istorijjski seminar, Čika Ljubina
18—20, Beograd

STRČIĆ dr. MIRJANA, Kumičićeva 42, Rijeka

STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske, Zagreb

STUBLIĆ ZLATKO, Vlaška 12, Zagreb

SZABO dr. AGNEZA, Muzej grada Zagreba, Zagreb